

تحلیلی بر اصول اساسی حاکم بر ضمانتنامه‌های عندالمطالبه در حقوق تجارت بین‌الملل با نگاهی به لایحه تجارت
همایون مافی، مهدی فلاح خاریکی
تابعیت مضاعف در حقوق ایران و انگلستان
رضا حسین گندم کار، حسام الدین ترکمن، شهرزاد دربندی
شرایط پرداخت نفقه و ضمانت‌های حقوقی و کیفری استتکاف از پرداخت نفقه در فرانسه و ترکیه
آرش کامرانلو، سبحان طیبی
مسئولیت مدنی دولت در قبال اطلاع دادرسی
ابوالفتح خالقی، فاطمه خدابنده
تحلیل حقوقی شرط دوره توقف در معاهدات سرمایه‌گذاری خارجی
مجتبی اصغریان، محدثه احمدآبادی، محمدرضا افشاری
نقش قوه قضاییه در پیوند امنیت قضایی و امنیت اقتصادی
محمود حبیبی تبار، امیر اسماعیلی
اصل عدم قطع؛ اصلی بنیادین در تحدید حدود مناطق دریایی
محسن بهجتی
جستاری در توجیهات فایده‌گرایانه معاصر از مجازات؛ از بازدارندگی عام تا پیشگیری عام
محمدمهدی صادقی
اجرای تعهدات متوفی در حقوق ایران و فرانسه
یونس باقری
اصالت اختیار زنان در رابطه با زناشوئی و طلاق در حقوق ایران باستان
محمدمهدی داور، سعیده تسلیمی
بررسی انتقادی صلاحیت اضافی محاکم کیفری اختصاصی در مواجهه با همکاری مجرمانه
سیدمحمد خضری
شرایط ناعادلانه در مقررات قراردادهای مصرف کننده ۱۹۹۹ میلادی انگلستان
امیرمحمد ماهرخ
تحلیلی بر جایگاه اجازه نامه مقام معظم رهبری مبنی بر توسعه صلاحیت سازمان قضایی نیروهای مسلح در نظام حقوقی ایران
محمد خورشیدی اطر
جستاری در علل ظهور عمل گرایی در سیاست کیفری جرائم اقتصادی
رستم علی اکبری، آرزو چراغی، ارسلان مرادی
حق خروج از کشور طفل توسط مادر چالشی در رویه قضایی ایران (با تأکید بر دادنامه صادره شعبه یازدهم دادگاه تجدیدنظر استان مازندران)
محمدسعید حسینی، شایسته صالحی، ناهید قاسمی، محسن مهدیزاده
مسئولیت مدنی تورهای زیارتی در برابر خسارات وارده به زائران
علیرضا شمشیری، پریرضا رضوان
جرائم ارتكابی علیه میراث فرهنگی در حقوق ایران و ایالات متحده آمریکا
وحید کیومرثی، مسعود مصطفی‌پور
تحلیل فقهی و حقوقی مسئولیت مأموران آتش نشانی در نظام حقوقی ایران و انگلستان
مجید کیانی‌راد
مسیرهای پر چالش پیش روی آینده حقوق هوش مصنوعی
بهرخ گنجی، محمد غریب شاه
آثار بیع خیاری در حقوق ایران و فرانسه
اردشیر امجدی گلپایگانی
تدابیر پیشگیری از فساد مالی در نظام بانکی ایران: آسیب‌شناسی و راهکارهای بهبود در دو حوزه کنشی و واکنشی
سیدبهمن اکبری
ضرورت های قرارداد در حقوق تجارت الکترونیک ایران
محسن فلاح، خاطره دروگر لیچاهی
تحلیلی بر سیاست کیفری حبس گرای سخت گیرانه و سهل گیرانه در قانون مجازات جرائم نیروهای مسلح
یاسر شاکری
حقوق بشر، پراگماتیسم و محدودیت های نظریه اخلاقی: مروری بر حقوق بشر به مثابه سیاست و بتوارگی
سهیل کلچین

Civil Liability of Pilgrimage Tours against Damages Caused to Pilgrims

مسئولیت مدنی تورهای زیارتی در برابر خسارات وارده به زائران

Alireza Shamshiri

Assistant Professor of Private Law, Department of Private Law, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran

علیرضا شمشری
استادیار حقوق خصوصی، گروه حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران
alireza.shamshiri@ctb.iau.ir

Parisa Rezvan

PhD student in private law, Islamic Azad University, Faculty of Science and Research, Tehran, Iran (Corresponding Author)

پریسا رضوان
دانشجوی دکتری حقوق خصوصی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
parisa.rezvan62@gmail.com

Abstract

Industries are always developing and progressing and this progress and development causes the creation and emergence of new issues. One of these industries is the tourism industry and one of the emerging issues is the related legal issues, especially civil liability. The purpose of this article is to examine this First of all, who is responsible for the damages caused to the pilgrims? Secondly, what is the basis of their responsibility? Which has been investigated and verified in this article and with a descriptive-analytical method it concludes that there is a possibility of holding the technical manager and the tourist guide responsible and it is possible to accept the basis of pure responsibility based on valid reasons in this field.

Keywords: Civil Liability, Pilgrimage Tours, Damages, Pilgrims.

چکیده

صنایع همواره در حال تحول و پیشرفت است و این پیشرفت و توسعه سبب ایجاد و پیدایش مسائل جدید می‌گردد. یکی از این صنایع، صنعت گردشگری و یکی از مسائل مستحدثه مباحث و مسائل حقوقی مرتبط با آن به ویژه مسئولیت مدنی می‌باشد. هدف از این پژوهش بررسی این موضوع می‌باشد که اولاً چه کسانی در برابر خسارات وارده به زائران مسئول می‌باشند؟ ثانیاً مبنای مسئولیت آن‌ها چیست؟ که در این نوشتار مورد بررسی و تدقیق قرار گرفته و با روش توصیفی-تحلیلی به این نتیجه می‌رسد که امکان مسئول شناختن مدیر فنی و راهنمای گردشگری وجود دارد و می‌توان با استناد به دلایل متقن در این زمینه مبنای مسئولیت محض را مورد پذیرش قرار داد.

واژگان کلیدی: مسئولیت مدنی، تورهای زیارتی، خسارت، زائر.

Received: 2024/11/01 - Review: 2025/02/08 - Accepted: 2025/02/09

دریافت مقاله: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱ - بازنگری مقاله: ۱۴۰۳/۰۸/۱۱ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۱۲/۰۱

ارجاع:

شمشیری، علیرضا؛ رضوان، پریسا؛ (۱۴۰۳)، مسئولیت مدنی تورهای زیارتی در برابر خسارات وارده به زائران، تمدن حقوقی، شماره ۲۲.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

سفر از قدیم الایام وجود داشته تا جایی که گفته‌اند بسیار سفر باید تا پخته شود خامی و قرآن کریم نیز همواره به انسان‌ها توصیه به سفر نموده است. البته در ابتدا سفرها به شکل ابتدایی صورت می‌گرفت اما با پیشرفت صنعت و جهانی شدن شکل سفرها نیز کاملاً دگرگون شد و به تدریج دفاتر خدمات گردشگری و تورهای زیارتی و سیاحتی شکل گرفت.

با توجه به خطرات و حوادثی که ممکن است در طی سفر برای مسافirin رخ دهد و به جان و مال آن‌ها خسارت وارد نماید. متأسفانه به‌رغم اهمیت موضوع، نص قانونی صریحی در این زمینه وجود ندارد و اگرچه امروزه بیمه‌ای تحت عنوان بیمه مسئولیت آژانس‌های مسافرتی ویژه تورهای سیاحتی-زیارتی وجود دارد که آن هم پاسخگوی چنین مسئولیت‌هایی نیست. چون اولاً بالعکس بیمه اجباری مسئولیت ناشی از حوادث رانندگی این نوع بیمه اجباری نبوده و مدیران مربوطه نیز تمایلی به بیمه کردن صدمات احتمالی برای مسافران ندارند، ثانیاً بیمه مذکور بر حسب مورد فقط خطراتی از قبیل فوت، نقص عضو و هزینه‌های پزشکی مسافران را پوشش می‌دهد.

لذا سؤال ایجاد می‌شود که در فرض عدم وجود بیمه چنانچه خسارتی در حین سفر به مسافirin وارد گردد چه کسی مسئول بوده و مبنای مسئولیت او چیست؟ که هدف از این پژوهش پاسخگویی به همین سؤال با روش توصیفی-تحلیلی می‌باشد.

۱- کلیات

۱-۱- مسئولیت مدنی

عبارت مسئولیت کلمه‌ای عربی بوده و معادل فارسی آن عبارت پاسخگویی می‌باشد که معنای آن از لحاظ لغوی تا حدودی واضح و روشن است و ابهامی ندارد. در اصطلاح حقوقی نیز این عبارت از معنای لغوی آن دور نشده (باریکلو، ۱۴۰۱، ۲۴) چون اصطلاح مسئولیت مدنی در زبان حقوقی کنونی نمایانگر مجموعه قواعدی است که واردکننده زیان را به جبران خسارت زیان دیده ملزم می‌سازد. از دیدگاه دیگر در هر مورد که شخص ناگزیر از جبران خسارت دیگری باشد می‌گویند در برابر او مسئولیت مدنی دارد (کاتوزیان، ۱۴۰۰، ۳۴). خود مسئولیت مدنی یک معنای عام دارد و یک معنای خاص؛ در معنای عام هم مسئولیت قراردادی را شامل می‌شود و هم مسئولیت خارج از قرارداد را؛ اما در معنای خاص فقط شامل مسئولیت خارج از قرارداد می‌گردد. یعنی هرگونه مسئولیت که بازتاب عدم اجرای قرارداد یا سوءاجرا آن نباشد (جعفری لنگرودی، ۱۴۰۰، ۶۴۰).

۱-۲- ارکان مسئولیت مدنی

۱-۱-۲- وجود ضرر

مسئولیت مدنی فقط جایی ایجاد می‌شود که ضرری وارد شده باشد. چنانچه ماده ۵۲۰ قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۷۹ به این مطلب اشاره کرده «و» ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ نیز لزوم وجود ضرر را بیان نموده است. پس رکن اصلی مسئولیت مدنی ورود ضرر می‌باشد.

حال سؤال ایجاد می‌شود که ضرر چیست؟ و چه زمانی می‌گویند ضرر وارد شده؟ در مورد ضرر اهل لغت معانی مختلفی ذکر کرده‌اند و از آن می‌توان به خلاف نفع و سوءحال اشاره نمود (محقق داماد، ۱۴۰۰، ۱۷۸). اما در اصطلاح حقوقی قانونگذار آن را تعریف نکرده چون ضرر مفهوم عرفی دارد (صفائی و رحیمی، ۱۳۹۹، ۸۶). اما حقوقدانان هر کدام تعاریفی از ضرر کرده‌اند که به طور خلاصه می‌توان آن را چنین تعریف نمود «ضرر عبارت از هر کاستی و نقصانی که بر مال و حقوق مالی یا جسم یا حیثیت و شهرت یا عواطف شخص به طور ناروا و ناخواسته از طرف دیگری وارد شود» (باریکلو، ۱۴۰۱، ۶۸). بنابراین ضرر بر سه نوع است: مالی، معنوی و بدنی.

ضرر مالی: هر گونه اقدامی که منجر به از بین رفتن یا ناقص و معیوب شدن مال شود یا منجر به این شود که شخص نتواند از منافع مسلم مال یا عمل خویش استفاده کند ضرر مالی می‌باشد. مثل ذبح گاو شیرده یا قلع درخت نخل خرما یا دیگری یا توقیف غیرقانونی شخص کارگر که موجب محروم شدن او از گرفتن مزد می‌شود یا فرض کنید شخصی حق انتفاع از اتومبیلی را به مدتی معین دارد سپس شخصی اتومبیل مذکور را آتش می‌زند و امثال آن (کاتوزیان، ۱۴۰۰، ۲۴۲).

ضرر معنوی: آسیب‌هایی که به روح و روان انسان وارد می‌شود و خود بر دو نوع است: ضرر به احساسات و عواطف (مانند آن که شخصی که بسیار لاغر و نحیف است را در جلوی عده کثیری معتاد و مفنگی خطاب کنند) و ضرر به حیثیت، شهرت و اعتبار (مانند آن که با تهمت زدن به شخصی در فضای مجازی شهرت و اعتبار کاری و اجتماعی او مخدوش شود).

در مورد قابل جبران بودن یا نبودن ضرر معنوی همیشه دو دیدگاه موافق و مخالف وجود داشته^۱ اما در نظام حقوقی ما با توجه به اصل یکصد و هفتاد و یکم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و ماده‌های ۱، ۲، ۸ و ۹ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ و ماده ۱۴ قانون آیین دادرسی کیفری مصوب ۱۳۹۲ ضرر معنوی قابل مطالبه بوده و حتی جبران خسارت معنوی با پرداخت وجه نقد نیز امکان دارد. ماده ۱۰ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ مقرر نموده است: «کسی که به حیثیت و اعتبارات شخصی یا خانوادگی او لطمه وارد شود می‌تواند از کسی که لطمه وارد آورده است جبران زیان مادی و معنوی خود را بخواهد هر گاه اهمیت زیان و نوع تقصیر ایجاب نماید دادگاه می‌تواند در صورت اثبات تقصیر علاوه بر صدور حکم به خسارت مالی حکم به رفع زیان از طریق دیگر از قبیل الزام به عذرخواهی و درج حکم در جراید و امثال آن نماید». بنابراین جبران خسارت معنوی هم با پرداخت وجه نقد ممکن است و هم از شیوه‌های دیگر

۱- مخالفین معتقد بودند که کسی که به عواطف و احساسات او صدمه وارد شده است اخلاقاً صحیح نیست که در ازای آن وجه نقد دریافت کند و همچنین اثبات کردن و ارزیابی خسارت معنوی دشوار بوده و جبران آن غیرممکن است و با پرداخت مبلغی پول نمی‌توان آن را از بین برد اما موافقین قابل جبران بودن ضرر معنوی معتقدند که اولاً معافیت از جبران ضرر معنوی غیراخلاقی‌تر از جبران آن است پس جبران خسارت معنوی اگر چه مناسب و کامل نیست اما بهتر از عدم جبران است. ثانیاً مسئولیت مدنی به دنبال آن نیست که خسارت معنوی را به طور کامل جبران کند زیرا این کار غیرممکن است بلکه به دنبال آن است که خسارت زیان دیده را ترمیم کند و این ترمیم خسارت می‌تواند مالی باشد و زیان دیده را از نظر معنوی خوشحال کند مثل پرداخت غرامت، انتشار حکم محکومیت و غیره.

مانند عذرخواهی و درج حکم در جراید و امثال آن (شهیدی، ۱۳۹۹، ۷۱).

ضرر بدنی: صدمه‌ای است که به جسم انسان وارد می‌شود. البته ضرر بدنی بر حسب مورد ممکن است جزئی (نقص عضو) یا کلی (مرگ) باشد. بنابراین، خسارت بدنی و جانی شامل دو بخش می‌باشد: اول- ضرر ناشی از ورود خسارت به جسم و سلامت (مانند هزینه‌های درمان و از کارافتادگی، هزینه‌های جبران افزایش مخارج زندگی بعد از ورود ضرر جسمی و دیه). ماده ۵ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ در این زمینه بیان می‌دارد «اگر در اثر آسیبی که به بدن یا سلامتی کسی وارد شده در بدن او نقصی پیدا شود یا قوه کار زیان دیده کم گردد و یا از بین برود و یا موجب افزایش مخارج زندگانی او بشود واردکننده زیان مسئول جبران کلیه خسارات مزبور است». دوم- ضرر ناشی از مرگ شخص آسیب دیده مانند هزینه‌های کفن و دفن و دیه (کاتوزیان، ۱۴۰۰، ۲۶۲).

۲-۱-۲- رفتار زیانبار

رکن دیگر مسئولیت مدنی، رفتار زیانبار می‌باشد. البته باید توجه داشت که هر رفتار زیانباری باعث ایجاد مسئولیت مدنی نمی‌شود و زمانی ما می‌توانیم شخصی را به خاطر رفتار زیانبارش مواخذه کرده و او را مسئول بدانیم که رفتارش از نظر عرف یا قانون تقصیر محسوب شود. چنانکه در ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ مقرر شده: «هرکس بدون مجوز قانونی عمداً یا در نتیجه بی‌احتیاطی..... لطمه‌ای وارد نماید که موجب ضرر مادی یا معنوی دیگری شود مسئول جبران خسارت ناشی از عمل خود می‌باشد». مثلاً اگر پزشک متخصصی بعد از بیهوش کردن بیمار او را به حال خود رها کند و به علت این اقدام، بیمار فوت کند یا بیماری او تشدید شود. پزشک مقصر و مسئول می‌باشد، اما اگر مامور اجرای احکام که حکم قصاص محکوم علیه را اجرا می‌کند یا مال او را جهت تأمین محکوم به توقیف می‌کند این عمل موجب ضرر و خسارت شود چون تقصیری مرتکب نشده و وظیفه قانونی خود را اجر کرده مسئول نیست یا فروشنده‌ای که در عقد بیع از حق حبس خویش استفاده می‌کند خریدار را از استفاده از مال خویش محروم می‌کند اما خریدار نمی‌تواند به دلیل این که فروشنده از حق حبس خود استفاده کرده خسارتی مطالبه کند. همچنین در مواردی که قانوناً شخص موظف به انجام آن است ولی امکانات آن در اختیار او قرار نگرفته در این موارد نمی‌توان ترک فعل را ضمان آور محسوب کرد (قاسم زاده، ۱۳۹۰، ۷۴).

۲-۱-۳- وجود رابطه سببیت

پس از ارتکاب رفتار زیانبار از سوی زیان زنده و وقوع زیان اصولاً باید میان رفتار زیانبار و ضرر وارد شده رابطه سببیت عرفی وجود داشته باشد. به همین دلیل ماده ۵۲۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مقرر کرده «در کلیه مواردی که تقصیر موجب ضمان مدنی یا کیفری است، دادگاه موظف است استناد نتیجه حاصله به تقصیر مرتکب را احراز نماید». البته همان‌طور که در این ماده مشاهده می‌شود اولاً فقط در مواردی که مسئولیت، مبتنی بر تقصیر باشد احراز رابطه سببیت ضروری می‌باشد و در غیر آن نیازی به وجود رابطه سببیت نیست.

مثلاً در مسئولیت مطلق از قبیل مانند غصب و در حکم غصب برای مسئول شناختن نیازی به رابطه سببیت وجود ندارد ثانیاً احراز رابطه سببیت به عنوان یک امر قضایی بر عهده دادگاه بوده ولی اثبات آن بر عهده زیان دیده است مگر آن که از قرائن و اوضاع و احوال، وجود این رابطه واضح و روشن باشد (قربان پور، ۱۳۹۱، ۲۱۴).

۳-۱- عوامل رافع مسئولیت مدنی

همان‌طور که منشاء ایجاد مسئولیت مدنی حکم قانونگذار است همان‌طور هم قانونگذار می‌تواند به موجب عواملی که خود تعیین می‌کند رفتاری را اگرچه خسارت بار اما موجب مسئولیت مدنی نداند. این عوامل، علل رافع مسئولیت مدنی یا به تعبیر یکی از حقوق‌دانان^۲ علل موجهه تقصیر نامیده می‌شود (صفائی و رحیمی، ۱۳۹۹، ۱۶۹)، که به طور اختصار عبارتند از: قوه قاهره، تحذیر، احسان، رضایت زیان دیده، دفاع مشروع، حکم قانون یا مقام صالح، غرور، استیمن، اجبار یا اکراه و اضطرار.

تحذیر: طبق قاعده «قَدْ أَعْدَرَ مَنْ حَدَّرَ» اگر شخصی قبل از انجام دادن کاری (مشروع و مخاطره آمیز) هشدار دهد ولی شنونده به هشدار او توجه نکند و به علت آن کار خسارت و آسیبی به وجود آید، مسئولیتی متوجه هشداردهنده نخواهد بود.

احسان: طبق قاعده احسان، اگر شخصی به انگیزه احسان و نیکی به دیگری اقدامی در جهت دفع ضرر

از وی یا جلب منفعت برای او انجام دهد و بدون آن که مرتکب تقصیر شده باشد اقدام وی موجب ورود خسارت به محسن علیه شود شخص محسن مسئولیت مدنی نخواهد داشت. چون اگر محسن را مسئول جبران خسارت تلقی کنیم جزاء احسان را با احسان نداده ایم. حقوق موضوعه ما نیز که از فقه اسلامی تأثیر پذیرفته موادی را مقرر داشته که می توان آن ها را بر اساس این قاعده توجیه کرد.

مثلاً در ماده ۵۰۹ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ آمده «هر گاه کسی در معابر یا اماکن عمومی با رعایت مقررات قانونی و نکات ایمنی عملی به مصلحت عابران انجام دهد و اتفاقاً موجب وقوع جنایت یا خسارت گردد، ضامن نیست». یا طبق ماده ۵۱۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ «هرگاه شخصی با انگیزه احسان و کمک به دیگری رفتاری را که به جهت حفظ مال، جان، عرض یا ناموس او لازم است، انجام دهد و همان عمل موجب صدمه و یا خسارت شود در صورت رعایت مقررات قانونی و نکات ایمنی، ضامن نیست». مثلاً اگر شخص «الف» ببیند که شخص «ب» در حال عبور از عرض خیابان است و اتومبیلی نیز با سرعت بالا در حال نزدیک شدن است و شخص «الف» جهت نجات دادن جان شخص «ب» او را هل می دهد و شخص «ب» با برخورد به زمین آسیب می بیند در این جا چون قصد شخص «الف» احسان بوده، مسئول نیست. یا ولی قهری صغیر برای ازدیاد اموال او و جلب منفعت برای مولی علیه اعمالی را انجام دهد و این اعمال بر حسب اتفاق موجب ضرر و زیان شود.

دفاع مشروع: هر انسانی حق دارد در هنگام روبرو شدن با خطر، با شرایطی که ذکر خواهد شد به دفاع از خویش بپردازد. این اقدام در اصطلاح دفاع مشروع نامیده می شود و چنانچه در این راستا خسارتی به طرف مقابل وارد شود نیازی به جبران نبوده و زیان زننده مسئول نخواهد بود (آقای نیا، ۱۳۸۹، ۱۲۳). چنان که ماده ۱۵ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ بیان نموده است «کسی که در مقام دفاع مشروع موجب خسارات بدنی یا مالی شخص متعدی شود مسئول خسارت نیست مشروط بر این که خسارت وارده بر حسب متعارف متناسب با دفاع باشد».

رضایت زیان دیده: زیان دیده می تواند بعد از بروز خسارت اعم از مالی یا بدنی با زیان زننده راجع به تحدید یا عدم مسئولیت توافق کند، ولی استثنائاً مطابق ماده ۱۱ قانون بیمه اجباری مصوب ۱۳۹۵ اخذ رضایت از زیان دیده توسط بیمه گر یا صندوق تأمین خسارت های بدنی مبنی بر دریافت خسارت کمتر از

مزایای درج شده در آن قانون باطل است و اما اگر قبل از ورود خسارت بین دو طرف، توافقی مبنی بر عدم مسئولیت در فرض ورود ضرر مطرح شود چنین توافق و شرطی در خصوص خسارت‌های بدنی اصولاً باطل است مگر در مورد خسارات ورزشی و خسارات ناشی از عملیات پزشکی و در خصوص خسارت‌های مالی اصولاً صحیح است، مگر این که اضرار عمدی عامل زیان اثبات شود یا قانون چنین شرطی را باطل بداند.

اقدام: طبق قاعده «من اقدم علی شی فهو له ضامن» که به قاعده اقدام مشهور است هر کس به ضرر خویش عامداً و عالماً عملی انجام دهد و از این رهگذر، ضرری به وی وارد گردد احدی مسئول جبران خسارات نیست چون شخص با عمل خود موجب از بین رفتن حرمت مال خویش شده است. مثل این که شخصی با علم و آگاهی از این که ملک او در طرح شهرداری قرار گرفته اقدام به ساخت اعیانی در ملک مذکور کند یا شخصی چک سفیدامضاء به ثالثی بدهد و آن شخص نیز هر مبلغی که مدنظر او است در آن درج کند یا اتومبیل خویش را در اختیار مجنونی گذاشته و شخص مجنون اتومبیل را تلف کند. به زبانی ساده‌تر می‌توان گفت که مصداق بارز قاعده اقدام این ضرب المثل معروف است که می‌گوید «خودکرده را تدبیر نیست» و مصادیق آن در قوانین ما بی‌شمار است. مثلاً ماده ۱۲۱۵ قانون مدنی مقرر نموده است «هر گاه کسی مالی را به تصرف صغیر غیرممیز و یا مجنون بدهد صغیر یا مجنون مسئول ناقص یا تلف شدن آن مال نخواهد بود».

اضطرار: در ماده ۵۵ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰ اضطرار رافع مسئولیت کیفری شناخته شده بود و در مورد مسئولیت مدنی صریحاً اعلام می‌نمود دیه و ضمان مالی به رغم وجود اضطرار، باقی است. یعنی اضطرار رافع مسئولیت مدنی نیست. اما قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ در مورد مسئولیت مدنی مضطر سکوت نمود فلذا اضطرار رافع مسئولیت مدنی نمی‌شود (آرامش، ۱۳۸۸، ۴۲).

اما یکی از حقوقدانان^۳ اضطرار را بنا به دلایلی که قابل انتقاد نیز هست جزء عوامل رافع مسئولیت مدنی محسوب نموده‌اند و مضطر را مسئول نمی‌دانند مگر این که شخص مضطر از مال دیگری استفاده نماید و به هدف برسد یا برای رفع ضرر از خود به دیگری ضرر برساند بر مبنای قاعده استیفاء یا دارا شدن

ناعادلانه مسئول جبران خسارت وارده به دیگری است. اما به نظر می‌رسد اضطراب در نظام حقوقی ایران علت موجهه مسئولیت مدنی نبوده و شخص مضطر، مسئولیت مدنی دارد مگر این که شرایط اعمال قاعده احسان محقق گردد (افتخاری، ۱۳۹۵، ۹۸).

قوه قاهره: قوه قاهره حادثه‌ای خارجی، غیرقابل دفع و غیرقابل پیش‌بینی است که سبب ورود زیان می‌گردد و اگر زیان زنده ثابت کند که ورود خسارت ناشی از بروز قوه قاهره بوده به علت از بین رفتن رابطه سببیت عرفی میان ضرر وارده و عمل زیانبار از مسئولیت جبران خسارت معاف خواهد شد. به همین علت ماده ۵۰۰ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ مقرر نموده است «در مواردی که جنایت یا هر نوع خسارت دیگر مستند به رفتار کسی نباشد، مانند این که در اثر علل قهری واقع شود، ضمان منتفی است». در مورد مصادیق قوه قاهره نیز نمی‌توان تک به تک موارد خاصی را نام برد بلکه هر حادثه که شرایط ذکر شده در مورد قوه قاهره را داشته باشد قوه قاهره محسوب می‌شود. البته بعضی از نویسندگان حقوقی به تعدادی از آن‌ها به صورت مصداقی اشاره کرده‌اند. مثلاً اعتصاب را در صورتی که سراسری و ناگهانی باشد و ناشی از تقصیر صاحب کارخانه یا مؤسسه‌ای که کارگران او اعتصاب نموده‌اند نباشد قوه قاهره محسوب کرده‌اند یا تحریم به عنوان مصداق قوه قاهره شناخته شده است. همچنین جنگ اگر بعد از انعقاد قرارداد رخ داده باشد ممکن است در صورت احراز سایر شرایط قوه قاهره باشد. همین طور بیماری روحی و روانی یا در زندان بودن و یا حتی فعل شخص ثالث نیز ممکن است در صورت وجود شرایط، قوه قاهره محسوب شود. مثلاً شخص ثالثی کودک را به قصد آسیب به او به داخل خیابان هل می‌دهد و کودک با اتومبیل برخورد می‌کند و امثال آن (بهرامی احمدی، ۱۳۹۴، ۱۵۴).

امر قانونی مقام ذیصلاح: هرگاه شخصی به دستور مقام صالح قانونی موظف به انجام عملی باشد و از این رهگذر زبانی به دیگری وارد آید زیان زنده مسئولیتی نخواهد داشت. مثلاً بازپرس می‌تواند قرار بازداشت موقت صادر کند و ضابطان دادگستری را مامور دستگیری و جلب متهم نمایند لذا اگر ضابطین برای دستگیری متهم وارد خانه او شوند (شمس‌آبادی فراهانی، ۱۴۰۰، ۱۸) البته به شرطی که اولاً، دستورات آمر برای مامور لازم‌الاتباع باشد، ثانیاً آن دستورات در راستای وظایف سازمانی و شغلی صادر شده باشد. بنابراین اگر فرمانده نیروی انتظامی به ماموران تحت امر خود دستور استراق سمع یا ضبط

مکالمات تلفنی اشخاص را بدهد چون این امر در صلاحیت فرمانده نیروی انتظامی نیست ماموران نباید تن به اجرای چنین دستوری بدهند، ثالثاً امر آمر خلاف قانون نباشد از مسئولیت معاف خواهند بود.

پس در صورتی که امر آمر خلاف قانون باشد و بر اجرای آن نیز اصرار داشته باشد مامور فقط در صورتی از مسئولیت مدنی معاف خواهد شد که کتباً مغایرت دستور را با قوانین و مقررات به مقام مافوق اطلاع دهد. در صورتی که بعد از این اطلاع مقام مافوق کتباً اجرای دستور را تأیید کرد مامور مکلف به اجرای دستور صادره خواهد بود و از این حیث مسئولیتی نخواهد داشت و مقام دستوردهنده مسئول خواهد بود (نوربها، ۱۳۸۸، ۲۴۹).

حکم قانون: طبق مفهوم مخالف ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ و بند الف ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ اگر شخصی به حکم قانون ضرری به کسی وارد کند مسئول نخواهد بود. بنابراین اگر عمل زیانبار با مجوز قانونی یا به حکم قانون باشد تقصیر محسوب نمی‌شود. مثلاً در ماده ۱۳۱ قانون مدنی به همسایه‌ای که شاخه درخت کسی داخل در فضای خانه یا زمین او شده اجازه داده شده شخصاً آن را قطع کند یا در ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ به والدین اجازه داده شده فرزندان صغیر خویش را در حد متعارف تادیب کنند.

غرور: طبق قاعده «الْمَغْرُورُ يَرْجِعُ إِلَى مَنْ عَرَّه» که با نام قاعده غرور شهرت یافته و مفهوم کلی آن این است که اگر شخصی (غار)^۴ عمل فریب‌دهنده‌ای انجام دهد که باعث فریب خوردن دیگری (مغرور)^۵ شود و در اثر این فریب، شخص فریب خورده به دیگری خسارات وارد کند، به موجب قاعده غرور شخص فریب‌دهنده مسئول نهایی جبران خسارات وارده است (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۵، ۱۵۳).

استیمان: در فقه اسلامی قاعده‌ای داریم تحت عنوان «لیس علی المومن ضمان» که با نام قاعده امانت یا استیمان شهرت یافته و مفهوم کلی آن این است که هر کسی بر مال دیگری به عنوان امانت اعم از مالکانه یا شرعی استیلاء داشته باشد ضامن تلف و ورود خسارات به مال نیست مگر این که مرتکب تقصیر شده باشد. مثل ید مستاجر نسبت به عین مستاجره یا مال لقطه در دست یابنده آن. اما اتلاف از این موضوع

۴- فریب‌دهنده

۵- فریب خورده

خارج است (کارگر و کارگر، ۱۳۹۸، ۲۳)، یعنی اگر اَمین حتی بدون تقصیر با ضربه مستقیم مال را اتلاف کند مسئول خواهد بود زیرا ضمان اتلاف اقوی از قاعده استیمن است (حسینی مراغه‌ای، ۱۳۸۷، ۱۷۸).

اکراه و اجبار: در بحث مسئولیت مدنی اکراه یعنی وادار کردن شخص به ایراد خسارت به دیگری است به گونه‌ای که اگر خسارت وارد نکند تهدیدکننده به جان، مال یا آبروی او یا یکی از بستگانش صدمه وارد می‌کند. درباره مسئولیت مدنی ناشی از اکراه می‌توان گفت در صورت ورود خسارت، زیان دیده می‌تواند به مکره رجوع کند و او نیز پس از پرداخت خسارات بابت آنچه پرداخته می‌تواند به مکره رجوع کند و چنانچه اکراه به حد اجبار برسد چون رابطه سببیت عرفی قطع می‌شود شخص اجبار شده مطلقاً مسئول نیست (نوین، ۱۳۹۸، ۱۸).

۲- نظریه‌های مسئولیت مدنی در جبران خسارت

در زمینه مبنای مسئولیت مدنی نظرات گوناگونی مطرح شده است. هرچند که در هیچ کشوری یکی از نظریات به طور کامل و در همه موارد مورد پذیرش قرار نگرفته و در اکثر کشورها نظریه تفسیر مبنای اصلی مسئولیت مدنی است اما در برخی موارد نیز نظریه خطر یا تضمین حق مورد پذیرش قرار گرفته است (صفایی و رحیمی، ۱۳۹۹، ۶۱).

۲-۱- نظریه تقصیر

نظریه تقصیر در مسئولیت مدنی یک نظریه قدیمی و سنتی است که تا اواخر قرن نوزدهم میلادی در غرب حاکم بوده است. طبق این نظریه مسئولیت مدنی مبتنی بر تقصیر است (صفایی و رحیمی، ۱۳۹۹، ۶۱). یعنی هر کس که مرتکب تقصیر شود و در نتیجه تقصیر او ضرری به دیگری وارد گردد باید آن خسارت را جبران کند که اثبات آن نیز اصولاً بر عهده زیان دیده است. اما از اواخر قرن نوزدهم میلادی نظریه تقصیر با تحول و دگرگونی‌های انجام شده هماهنگی نداشت (قاسم زاده، ۱۳۸۷، ۳۲۵) و به تنهایی پاسخگوی نیازهای اجتماعی نبود چون حوادث و خسارات ناشی از نقایص مکانیکی بود که بر فرض این که عامل آن مقصر باشد زیان دیده نمی‌توانست تقصیر را ثابت کند یا به سختی می‌توانست تقصیر را اثبات نماید، به همین دلیل خیلی از خسارات بدون جبران می‌ماند که برخلاف عدالت و انصاف بود (پورایکدر و همکاران، ۱۴۰۱، ۷۲).

۲-۲- نظریه خطر

به موجب نظریه خطر یا ریسک هر کس از جهت اشتغال به کاری وضعی را در جامعه ایجاد کند که منشأ خطر برای دیگران باشد به منظور این که نفعی از آن کار ببرد باید زیان‌های ناشی از آن کار را هم بر خود هموار سازد. مطابق این نظر برای گرفتن خسارت کافی است که زیان دیده ثابت کند که زیان از فعالیت مدعی علیه بر او وارد شده است (جعفری لنگرودی، ۱۴۰۰، ۲۶۳).

۲-۳- نظریه تضمین حق

طبق این نظریه برای ایجاد مسئولیت جبران خسارت نه نیاز به تقصیر است و نه نیاز به آن است که شخص فضای خطرناکی را ایجاد کرده باشد، بلکه به صرف این که خسارتی وارد شود عامل زیان باید آن را جبران کند چه خسارت به طور مستقیم به شخص منتسب باشد و چه نباشد (توکلی، ۱۴۰۱، ۵۰۱).

۳- دفتر خدمات زیارتی

۳-۱- تعریف

طبق بند «پ» ماده ۱ آیین‌نامه نظارت بر تأسیس و فعالیت دفاتر خدمات مسافرتی، سیاحتی-جهانگردی و زیارتی مصوب ۱۳۸۰ «دفتر خدمات زیارتی در زمینه ثبت نام، تنظیم و انجام مسافرت‌های زیارتی به داخل و خارج از کشور، ذخیره مکان و هر گونه خدمات زیارتی با رعایت قوانین و مقررات حج و زیارت فعالیت می‌کند». بنابراین طبق تعریف یاد شده این دفاتر در زمینه ثبت نام، تنظیم و انجام مسافرت‌های زیارتی داخلی و خارجی، رزرو مکان و هر گونه خدمات زیارتی دیگر با رعایت قوانین و مقررات حج و زیارت فعالیت می‌نمایند (خورشیدی، ۱۴۰۱، ۸۹).

۳-۲- ارکان

دفاتر خدمات زیارتی از ارکانی مثل راهنمای گردشگری و مدیران فنی تشکیل شده است که هر کدام نقش مهمی در اجرای تور گردشگری دارند. منظور از راهنمای گردشگری کسی است که با داشتن شرایط مندرج در آیین‌نامه راهنمایان گردشگری مصوب ۱۳۹۴ گردشگران و مسافران ایرانی را در بازدید از اماکن تاریخی، فرهنگی، طبیعی، زیارتی، سلامت و سایر جاذبه و نقاط دیدنی کشور راهنمایی کند.

منظور از مدیر فنی طبق ماده ۸ آیین نامه نظارت بر تأسیس و فعالیت دفاتر خدمات مسافرتی، سیاحتی-جهانگردی و زیارتی مصوب ۱۳۸۰ متقاضیان تأسیس دفتر باید یک نفر را به عنوان مدیر فنی به مراجع مربوط حسب مورد معرفی نمایند؛ مدیر فنی ضمن دارا بودن شرایط عمومی مثل تابعیت ایران، نداشتن سوء پیشینه و اعتیاد به مواد مخدر باید یک سری شرایط اختصاصی نیز داشته باشد مانند داشتن حداقل مدرک کارشناسی، داشتن سه سال سابقه کار مفید و مرتبط، داشتن بیست و پنج سال سن و دارا بودن گواهینامه فارغ التحصیلی از آموزشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و مدارس حرفه‌ای خدمات مسافرتی و سیاحتی-جهانگردی یا مراکز آموزشی وزارتخانه‌های مرتبط (رضا زاده و زهی، ۱۳۹۰، ۱۰۲).

۴- مسئولیت مدنی در مورد دفاتر خدمات زیارتی

۴-۱- مسئول جبران خسارات

دفاتر خدماتی معمولاً با زائر قرارداد منعقد می‌کنند لذا اگر خسارتی به زائر وارد گردد دفاتر خدماتی بر حسب قرارداد منعقد مسئولیت قراردادی دارند. اما همیشه خسارات ناشی از نقض وظایف قراردادی نیست بلکه ممکن است ناشی از نقض قوانین و مقررات باشد که در این جا بحث مسئولیت مدنی پیش می‌آید که بر حسب مورد ممکن است مدیر فنی یا راهنمای گردشگری شخصاً مسئول شناخته شوند.

۴-۲- مبنای مسئولیت

مسئولیت محض و بدون تقصیر یک استثناء محسوب می‌شود اما با توجه به دلایلی که بیان می‌شود می‌توان مسئولیت مدنی دفاتر زیارتی را نسبت به زائران از نوع مسئولیت محض محسوب نمود؛ به این معنا که کافی است زیان دیده ارتکاب رفتار زیانبار و زیان ناشی از آن را اثبات کند و برای تحقق مسئولیت نیازی به اثبات تقصیر نیست. از نظر مفهومی مسئولیت محض هم با مسئولیت مبتنی بر تقصیر تفاوت دارد و هم با مسئولیت مطلق و می‌توان گفت که در حد وسط آن دو قرار می‌گیرد.

۴-۲-۱- مصالح و ضرورت‌های اجتماعی

عمده دلیلی که وجود مسئولیت محض و بدون تقصیر را نسبت به مسئولین تورهای زیارتی توجیه می‌کند نظم عمومی و مصالح اجتماعی است که در دو زمینه بازدارندگی و توزیع زیان در بین اعضای جامعه بروز

می‌یابد. بنابراین نظریه مسئولیت محض در درجه اول توان بازدارندگی بیشتری از نظریه تقصیر دارد، همچنین نظریه مسئولیت محض مسئولین بالقوه را وادار به بیمه مسئولیت می‌کند و از این طریق زیان در بین اعضای جامعه توزیع می‌شود.

۲-۴-۲- عدالت و انصاف

انصاف ایجاب می‌کند که هر کسی که از فعالیت خویش سود می‌برد زیان‌ها، آثار و نتایج ناشی از رفتار خود را نیز تحمل کند. به علاوه مسئولیت محض منجر به ساده شدن دعاوی مسئولیت و تسریع در جبران خسارت می‌شود مناسب‌تر و منصفانه‌تر از نظریه تقصیر است. چون هنگامی که زائران برای زیارت اماکن متبرکه با تورهای زیارتی هماهنگی می‌کنند در واقع با اطمینان کامل تمام موارد امنیتی را بر عهده تورها واگذار می‌کنند، به علاوه امروزه مشاغل رو به تخصصی شدن می‌روند لذا چون شغل دفاتر خدماتی نیز تخصصی و حرفه‌ای است اگر بخواهیم اثبات تقصیر را بر عهده زائر بگذاریم چه بسا زائر به دلیل عدم احاطه و آگاهی نسبت به مقررات شغلی دفتر خدماتی نتواند تقصیر را ثابت کند در حالی که حقیقتاً ارتکاب تقصیر رخ داده و این برخلاف انصاف است (تقوی قاسم آبادی، ۱۴۰۲، ۱۰۴).

نتیجه

در بسیاری از نظام‌های حقوقی جهان مسئولیت مدنی بر تقصیر است. اما در مواردی هم مسئولیت محض و بدون تقصیر پذیرفته شده است و در حقوق اسلامی نیز در تمام موارد از یک مبنا استفاده نشده است و در حقوق موضوعه ایران حسب ماده ۱ قانون مسئولیت مدنی مصوب ۱۳۳۹ مسئولیت مبتنی بر تقصیر است. اما این قانون یک اصل کلی را مطرح نموده که مانع از آن نمی‌شود که به اقتضای اوضاع و احوال جامعه گاهی مسئولیت محض و بدون تقصیر نیز پذیرفته شود. چنان که گسترش مسئولیت محض و بدون تقصیر در مورد مسئولیت مدنی نسبت به صدمات بدنی و فوت نشان از این امر دارد که این نظریه بیش از نظریه تقصیر با مصالح و ضرورت‌های زندگی اجتماعی مطابقت دارد و بهتر می‌تواند نظام حقوقی را در رسیدن به اهداف خود در جبران زیان‌های ناشی از صدمات بدنی و فوت یاری کند.

بنابراین در صورتی که برای هریک از مسافران تورهای زیارتی و سیاحتی در طی سفر اتفاقی رخ

دهد، خسارات آن بر مبنای مسئولیت محض و بدون تقصیر بر عهده مدیر فنی یا راهنمای گردشگری مسئول جان و مال زائران بوده و این افراد باید خسارت‌های احتمالی را جبران نمایند مگر این که قوه قاهره را اثبات نمایند.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

- آقایی نیا، حسین، ۱۳۸۹، **جرایم علیه اشخاص**، جلد اول، چاپ ششم، تهران، انتشارات میزان.
- آرامش، رسول، ۱۳۸۸، **اضطرار و مسئولیت مدنی**، چاپ اول، تهران، انتشارات بهنامی.
- افتخاری، جواد، ۱۳۹۵، **کلیات عقود و حقوق تعهدات**، چاپ دوم، تهران، انتشارات میزان.
- باریکلو، علیرضا، ۱۴۰۱، **مسئولیت مدنی**، چاپ دهم، تهران، انتشارات میزان.
- بهرامی احمدی، حمید، ۱۳۹۴، **کلیات عقود و قراردادها**، چاپ سوم، تهران، انتشارات میزان.
- پورایکدر، نازنین عباس؛ مظلوم رهنی، علیرضا؛ عسکری، سامان، ۱۴۰۱، **جایگاه قلمرو نظریه تقصیر در حقوق ایران با تأکید بر قوانین جزایی**، چاپ اول، تهران، انتشارات مرجع علم.
- توکلی، محمدمهدی، ۱۴۰۱، **آموزش جامع حقوق مدنی**، جلد اول، چاپ یازدهم، تهران، انتشارات مکتوب آخر.
- تقوی قاسم آبادی، ثریا، ۱۴۰۲، **ماهیت و آثار اصل انصاف در حقوق قراردادهای ایران با نگاهی تطبیقی**، چاپ اول، تهران، انتشارات میعاد اندیشه.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ۱۳۹۵، **الفارق**، چاپ سوم، تهران، انتشارات گنج دانش.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ۱۴۰۰، **وسیط در ترمینولوژی حقوق**، چاپ ششم، تهران، انتشارات گنج دانش.
- حسینی مراغه‌ای، میرعبدالفتاح، ۱۳۸۷، **عناوین ضمان**، ترجمه محمدجواد شریعت باقری، چاپ دوم،

تهران، انتشارات میزان.

- خورشیدی، حسین، ۱۴۰۱، **توسعه گردشگری در پرتو قانون**، چاپ اول، تهران، انتشارات چشم انداز قطب.

- رضازاده، حسن و زهی، نقی، ۱۳۹۰، **میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری در قانون برنامه پنجم توسعه**، چاپ اول، تهران، انتشارات پارلا.

- شهیدی، مهدی، ۱۳۹۹، **آثار قراردادها و تعهدات**، چاپ نهم، تهران، انتشارات مجد.

- شمس آبادی فراهانی، سمیه، ۱۴۰۰، **امر مقضی در قانون**، چاپ اول، تهران، انتشارات توشه عمر.

- صفایی، سیدحسین و رحیمی، حبیب الله، ۱۳۹۹، **مسئولیت مدنی تطبیقی**، تهران، چاپ دوم، تهران، انتشارات شهردانش.

- قاسم زاده، سیدمرتضی، ۱۳۸۷، **مبانی مسئولیت مدنی**، چاپ پنجم، تهران، انتشارات میزان.

- قاسم زاده، سیدمرتضی، ۱۳۹۰، **الزامها و مسئولیت مدنی بدون قرارداد**، چاپ نهم، تهران، انتشارات میزان.

- قربان پور، امیرمهدی، ۱۳۹۱، **مسئولیت قراردادی**، چاپ دوم، تهران، انتشارات مجد.

- کاتوزیان، ناصر، ۱۴۰۰، **الزامات خارج از قرارداد**، چاپ سوم، تهران، انتشارات گنج دانش.

- کارگر، علی اصغر و کارگر، حسین، ۱۳۹۸، **قاعده استیمنان در فقه و حقوق موضوعه ایران**، چاپ اول، تهران، انتشارات آموزشی تألیفی ارشدان.

- محقق داماد، سیدمصطفی، ۱۴۰۰، **قواعد فقه**، چاپ شصتم، تهران، انتشارات مرکز نشر علوم اسلامی.

- نوربها، رضا، ۱۳۸۸، **زمینه حقوق جزای عمومی**، چاپ بیست و هفتم، تهران، انتشارات گنج دانش.

- نوین، پرویز، ۱۳۹۸، **مسئولیت مدنی تطبیقی**، چاپ دوم، تهران، انتشارات گنج دانش.

Legal Civilization

ISSN: 2873-1841
ISSN: 2873-1922

No.22- Winter 2025

Analysis of Fundamental Principles Governing Demand Guarantees in International Trade Law with a Look at New Trade Bill

Homayoun Mafi, Mehdi Fallah Khariki

Dual Nationality in Iran and England

Reza Hossein Gandomkar, Hesamodin Torkaman, Shahrooz Darbandi

The Conditions for the Payment of Alimony and the Legal and Criminal Guarantees for Non-Payment of Alimony in France and Turkey

Arash Kamranlou, Sobhan Tayebi

Government Civil Liability due to the Delay of Proceedings

Abolfath Khaleghi, Fatemeh Khodabandeh

Legal Analysis of the Cooling Off Period Clause in Foreign Investment Treaties

Mojtaba Asgharian, Mohadeseh Ahmadabadi, Mohammadreza Afshari

The Role of the Judiciary in Linking Judicial Security and Economic Security

Mahmoud Habibi Tabar, Amir Esmaeili

The Principle of Non-Cut Off; The Fundamental Principle in the Delimitation of Maritime Zones

Mohsen Behjati

An Essay on Contemporary Utilitarianism Justifications of Punishment; from General Deterrence to General Prevention

Mohammad Mehdi Sadeghi

Enforcement of the Deceased's Obligations in Iranian and French Law

Younes Bagheri

Women's Free Will Regarding Marriage and Divorce in Ancient Iranian Law

Mohamad Mahdi Davar, Saeideh Taslimi

A Critical Examination of the Additional Jurisdiction of Special Criminal Courts in the Face of Criminal Cooperation

Sayyed Mohammad Khezry

Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations 1999 in England

Amir Mohammad Mahrokh

An Analysis of the Position of the Permission of the Leadership Regarding the Development of the Jurisdiction of the

Judicial Organization of the Armed Forces in Iran's Legal System

Mohammad Khorshidi Athar

Causes of the Emergence of Pragmatism in the Criminal Policy of Economic Crimes

Rostam Aliakbari, Arezo Cheraghi, Arsalan Moradi

The Right of the Child to Leave the Country by the Mother is a Challenge in Iran's Judicial Procedure (with Emphasis on the

Decree Issued by the 11th Branch of the Court of Appeal of Mazandaran Province)

Mohammad Saeid Hosseini, Shayesteh Salehi, Nahid Ghasemi, Mohsen Mahdizadeh

Civil Liability of Pilgrimage Tours against Damages Caused to Pilgrims

Alireza Shamshiri, Parisa Rezvan

Crimes Committed Against Cultural Heritage in Iranian and United States Law

Vahid Kiomarsi, Masoud Mostafapoor

Jurisprudential Analysis of the Responsibility of Fire Officers in the Legal System of Iran and England

Majid Kiani Rad

Challenging Paths to the Future of Artificial Intelligence Law

Behrokh Ganji, Mohammad Gharibshah

Effects of Option Sale in Iranian and French Law

Ardeshir Amjadi Golpaygani

Measures to Prevent Financial Corruption in the Iranian Banking System: Pathology and Improvement Strategies in Two

Proactive and Reactive Areas

Sayyed Bahman Akbari

Necessities of the Contract in Iran's E-commerce Laws

Mohsen Fallah, Khatereh Derogar Lichahi

An Analysis of Strict and Lenient Incarceration Policy in the Criminal Law of the Armed Forces

Yasser Shakeri

Human Rights, Pragmatism and the Limits of Moral Theory: A Review of Human Rights as Politics and Idolatry

Soheil Golchin

inprotected.com